

Nuša VANIČ

Pomen naravovarstvenih ureditev ob državni infrastrukturi: povzetek načrtovanja ob HE na spodnji Savi

HE Brežice je predzadnja v verigi hidroelektrarn na reki Savi pred mejo z republiko Hrvaško in prva v ravninskem delu reke v prostoru Republike Slovenije. Sledi ji še HE Mokrice, nato pa reka prestopi mejo s Hrvaško. Posebnost poteka reke v nižinskem delu sta predvsem upočasnitev toka in širša struga, ki je v letih svojega preoblikovanja ustvarila posebne življenjske pogoje za številne rastlinske in živalske vrste. Na nekaterih prodnatih ravninah, prekritih s tanko plastjo zemlje, so nastali obširni suhi travniki, ki so v našem prostoru zaradi intenzivne rabe tal postali redkost. Posebnost teh travnikov so orhideje, ki s svojo raznolikostjo vabijo k ogledu in občudovanju. Izkoriščanje nanošene gramozna ob rečni strugi je ustvarilo edinstvene habitate za redke ptičje vrste (čebelarje, vodomce, bregulje, malega martinca), želve in dvoživke, kačje pastirje in še druge zanimive živali, ki jih stroka spremlja in varuje ter skrbi za njihov obstanek. Življenje okoli reke in v njej je zelo bogato, zato je bilo mogoče pričakovati, da bo veliko truda in energije vloženo v to, da se posledice umestitve HE Brežice in HE Mokrice v prostor čim bolj omilijo.

Zato so bili z državnima prostorskima načrtoma za HE Brežice in HE Mokrice določeni številni naravovarstveni ukrepi, ki bodo prispevali k ohranjanju biotske pestrosti ob in v reki Savi. Podjetje Infra d. o. o., ki ima celosten pregled in nadzor nad načrtovanjem

HE Brežice in je zadolženo za izvedbo načrtovanih naravovarstvenih ukrepov, se je te obsežne in zahtevne naloge lotilo z vso resnostjo in ciljem, da bodo predvideni nadomestni habitati dobro izvedeni in da bodo služili danemu namenu. Da je tako, potrjuje aktivno sodelovanje strokovnjakov za posamezna področja varstva narave pri vseh ureditvah v prostoru. Z začetnimi strokovnimi podlagami so bili določeni ključni habitati, ki bodo ob gradnji HE uničeni in bo zanje potrebna nadomestitev. Določilo se je 6 nadomestnih habitatov in številne ureditve v zaledju akumulacijskega bazena. Izvedbe naravovarstvenih ukrepov takih razsežnosti v slovenskem prostoru še ni bilo, zato se je na poti do primernih rešitev pojavilo kar nekaj vprašanj, dilem in ovir, ki so zahtevale veliko medsebojnega usklajevanja in kreativnega razmišljanja projektantov, strokovnjakov, investitorjev in drugih deležnikov v prostoru.

Tako bodo v prostor umeščene te naravovarstvene ureditve, ki bodo zelo pomembne za posavski in morda celo širši slovenski prostor: na levem bregu Save nadomestna gramoznica Stari Grad, nadomestni suhi travniki, nadomestna mokrišča, nadomestni habitat za želvo sklednico, na desnem bregu Save nadomestna gramoznica in drenažni kanal v vlogi habitata za reofilne vrste rib in številne ureditve na drugih drenažnih kanalih, na potoku Močnik in potoku Struga, na bregovih akumulacijskega ba-

zena in v sami akumulaciji ter bližnjih gozdovih. Načrtovanje obvodnih habitatov je kompleksna stvar, ki s pravilnim pristopom povečuje možnosti njihove naselitve ter dolgoročnega razvoja in obstanka. Za primer lahko vzamemo nadomestno gramoznico Stari Grad in suhe travnike. Gramoznica Stari Grad je obstoječa gramoznica, za katero se v DPN za vzpostavitev nadomestnega habitata in prelivnega polja, ki bo zagotavljalo poplavno varnost, načrtuje, da se bo povečala kar za štirikrat. Skupna površina gramoznice bo 57 ha, ki bo v večji meri podvržena občasnim poplavnim razmeram reke Save. Edinstvenost take gramoznice zahteva premišljeno postavitev posameznih ureditev tako, da ne ogroža zahtevane hidrodinamike ob visokih vodah, torej nemoteno prelivanje na retenzijske površine, hkrati pa omogoča razvoj več habitatnih tipov. V gramoznico se umeščajo gnezdilne stene za breguljke, čebelarje in potencialno za par ali dva vodomcev, obsežna nezaraščena prodišča za malega deževnika in potencialno tudi za malega martinca, otok za čigre in želve, dostop za želve in zaraščene plitvine za različne obvodne živali. Novonastali habitat bo po vzpostavitvi učni primer, ki bo opremljen z učno potjo, opazovalnicami za ptiče in informativnimi tablami.

Vzpostavitev suhih travnikov na levem bregu Save je prav tako pilotni projekt, ki v Sloveniji še ni bil izveden. Zaradi izgube dela suhih travišč na desnem bre-

gu se načrtuje nadomestitev izgubljene površine na levem bregu v velikosti 3 ha. Zagotoviti je treba pedološke pogoje, značilne za suhe travnike; torej s hranili osiromašeno zemljo in hitro površinsko ali globinsko odtekanje vode. Travnik bo nastajal na območju, na katerem so trenutno njive in ki je podvrženo občasnim poplavam zaradi prelivanja vode iz gramoznice Stari Grad. Uspešnost nastanka nadomestnega travnika je odvisna predvsem od začetne priprave terena in letnega spremljanja razvoja travnišča. Izvedba tega habitata bo dragocena izkušnja, ki bo v prihodnosti pomagala ohraniti podobne ogrožene travniške ekosisteme v našem ali celo tujem prostoru.

Na vse ureditve, tako na brežine akumulacijskega bazena kot tudi v drenažnih kanalih ter zalednih potokih in ob njih, bodo umeščene ekoremediacijske (ERM) ureditve, ki bodo pomagale povečati biodiverzitetu v okolju in samočistilne sposobnosti vodotokov. S pomočjo ERM se pristopa k delu urejanja brežin na sonaraven način. Na testnih odsekih se opazujejo dinamika vodne gladine in posledice, ki bodo nastajale na brežinah. Če se bodo ERM ureditve izkazale kot učinkovite in trajnostne, se v prihodnosti pričakuje popolnoma drugačno urejanje brežin vodotokov.

Naravovarstvene ureditve v sklopu HE Brežice so torej v veliki meri pilotni projekti, ki bodo predvidoma precej spremenili pristop k prostorskemu načrtovanju večjih infrastrukturnih ureditev. V prihodnosti je mogoče pričakovati, da bo pri načrtovanju še večji poudarek na spremljajočih naravovarstvenih ureditvah in ukrepih, ki dajejo prostoru dodatno vrednost in zvišujejo kakovost bivanja. V Sloveniji do zdaj nismo imeli tako obsežnega in celostnega urejanja, ki bi prostoru dalo toliko, kot mu je vzelo, oziroma še več, če upoštevamo, da bo HE Brežice ob tem, da je to v osnovi energetska objekt, prav na račun naravovarstvenih ureditev

povečala turizem v Posavju ter tudi potencial za izobraževanje strokovnjakov in laikov o pomembnosti naravnih in umetno vzpostavljenih habitatov. Prostor ob Savi bo postal učni poligon za vse prihodnje generacije, ki bodo živele bolj kakovostno in dinamično življenje. Dragocene izkušnje ob gradnji HE Brežice in njenih vzporednih ureditev bodo pomembne tudi za prihodnje projekte, ki jih bodo izvajala druga podjetja. Vsaka naslednja vodna ali obvodna infrastruktura bo temeljila na predhodno pridobljenem znanju in s tem bo še bolj kakovostna in koristnejša za prostor, v katerega bo umeščena, in za lokalne skupnosti, ki v tem prostoru bivajo.

.....
Nuša Vanič, univ. dipl. ekol.
Savaprojekt d. d. Krško, Krško, Slovenija